

Dokumentnamn

Beslut

Beslutsdatum

2024-04-15

Diarienummer

3.1-2024-036

Klagande

Stockholms universitet

Överklagat beslut

Etikprövningsmyndighetens beslut den 4 februari 2024, dnr 2024-00313-01, se Bilaga

Projekttitel

Ojämlighetens Ansikten: Utseendebaserad diskriminering i Sverige

Saken

Prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen)

Överklagandenämndens beslut

Överklagandenämnden för etikprövning ändrar inte det överklagade beslutet.

Bakgrund

Syftet med projektet är att i registerdata studera utseendebaserad diskriminering. Studiepopulationen, som skapas av Statistiska Centralbyrån (SCB), består av ett slumpmässigt urval om 40 procent av varje födelsekohort under åren 1940–2010, samt deras partners (sambos, make/maka, gemensamt barn), barn, föräldrar och syskon. Maskininlärning kommer att användas för att analysera passfotografier. Bilderna inhämtas från Polismyndigheten tillsammans med uppgifter om kroppslängd. Tanken är att utseende och kroppsmassa (uträknat som längd i förhållande till vikt) har betydelse för arbete och partnerskap. Varje bild tillskrivs värden för olika utseendeattribut (vacker, trovärdig, auktoritär, välutbildad, rik) och kopplas till registerdata över svenska privatpersoner och företag. Planen är att SCB ska tillhandahålla uppgifter om utbildning, inkomst, socialbidrag, familjeförbindelser, äktenskap, boendearrangemang etc. för att utvärdera utseendets och kroppslängdens betydelse för partnerskap, inkomst och yrke. I den slutgiltiga analysen kopplas utseende till olika yrken, för att kunna avgöra om t.ex. tjänstesektorn i högre grad korrelerar till utseenden som av majoriteten anses fördelaktiga. Data analyseras på universitetets server UPPMAX.

Projektet ska också bidra till förbättring av algoritmer för maskininlärning och ansiktsgenkänning. Baserat på bedömningar av datogenererade fiktiva passbilder genereras en algoritm. De fiktiva bilderna utvärderas av en representativ panel bestående av svenska och internationella bedömare, framför allt rekryterade via sociala medier, men vid behov även av SCB. Bedömarnas ålder, kön, sexuella preferenser, nationalitet och etnicitet registreras i syfte att säkerställa konsensus om utseendebedömningarna mellan olika grupper. Med tillräckligt många utseendebedömningar av fiktiva fotografier kan datorn programmeras till att bedöma autentiska passbilder. Med hjälp av personnummer matchas den datogenererade bedömningen därefter till registerdata som kodas av SCB och analyseras statistiskt. De insamlade uppgifterna sparas i 10 år.

Tidigare versioner av projektet har avslagits av Etikprövningsmyndigheten (Dnr. 2022-06982–01 och 2023-04875-01) och Överklagandenämnden (Dnr. Ö 63–2023/3.1 och Ö 28–2023/3.1).

Postadress

Överklagandenämnden för etikprövning
c/o Vetenskapsrådet
Box 1035
101 38 Stockholm

Besöksadress

Hantverkargatan 11 B

Telefon

08-546 77 610 vxl

E-post

kansli@onep.se

Webbplats

www.onep.se

Dokumentnamn

Beslut

Beslutsdatum

2024-04-15

Diarienummer

3.1-2024-036

I båda instanserna bedömdes risken med projektet var större än nyttan. Både Etikprövningsmyndigheten och nämnden underströk särskilt risken med behandling av så många uppgifter. I förhållande till den tidigare ansökan har studiepopulationen i den nu aktuella ansökan modifierats något. Klaganden har i den nu aktuella versionen av ansökan tänkt sig att studiepopulationen ska bestå av ett slumpmässigt urval om 40 procent från varje födelsekohort 1940–2010, i stället för 50 procent 1920–2020, samt deras (levande och döda) barn, föräldrar och syskon. Passbilder för att lära AI att bedöma bilder samlas in från 2005 och framåt i stället för från 1940 och framåt. Hälsa och kognitiv funktion som samvarierande faktor har strukits ur ansökan. Kompetensen i forskargruppen, som också varit föremål för kritik, har höjts i samband med rekrytering av två professorer som tidigare ingått i referensgruppen, men som nu förväntas delta aktivt i forskningen. Båda professorerna besitter expertis inom datorseende och utseendebaserad diskriminering.

Etikprövningsmyndighetens bedömning av det nu aktuella projektet var, trots ovanstående modifieringar, att den stora mängden forskningsdata innefattande känsliga personuppgifter som samlas in utan samtycke och integritetsriskerna beskrivna i projektet samt oklarheter om den samlade kompetensen i forskargruppen inte gav stöd för att riskerna med det planerade projektet uppvägs av den förväntade nyttan. Ansökan avslogs därför.

Klaganden anförde att de tidigare utlåtandena från både Etikprövningsmyndigheten och Överklagandenämnden har av Stockholms universitet tolkats som att Etikprövningsmyndigheten och Överklagandenämnden håller med om att nyttan med det föreslagna projektet är stor, och att det endast krävs vissa revideringar för att risken ska vara acceptabel. Klaganden efterfrågar vid ett eventuellt nytt avslag tydlig vägledning om vilka delar myndigheten finner särskilt problematiska och den omfattning av revideringar som myndigheten tror skulle behövas för att projektet skulle kunna godkännas.

Skäl för beslutet

Människors välfärd ska ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov. Forskning får bara godkännas om de risker som den kan medföra för forskningspersonens hälsa, säkerhet och personliga integritet uppvägs av dess vetenskapliga värde (8–9 §§). Den datamängd som klaganden vill få tillgång till är omfattande och berör flera miljoner människor, inklusive barn. Insamling av passbilder vilka därefter knyts till bedömningar om utseenden samt till en stor mängd känsliga personuppgifter utgör enligt Överklagandenämndens mening ett omfattande integritetsintrång. Dessutom kan värdet av den kunskap projektet eventuellt kan generera ifrågasättas. Det är exempelvis oklart om den eventuella kunskapen kan omsättas i beslut och praktik på ett sätt som gör någon egentlig skillnad avseende de mekanismer forskarna väntar sig kunna visa. Den förväntade nyttan av att medvetandegöra utseendets betydelse för socioekonomisk status är enligt Överklagandenämndens bedömning liten och är dessutom ett fenomen som redan är vetenskapligt belagt och sannolikt väl känd också hos allmänhet och beslutsfattare. Överklagandenämnden ändrar därför inte det överklagade beslutet.

Överklagandenämndens beslut får enligt 37 § etikprövningslagen inte överklagas.

Dokumentnamn

Beslut

Beslutsdatum

2024-04-15

Diarienummer

3.1-2024-036

Detta beslut har fattats av Lars Dahlstedt, Yvonne Lundberg Giwercman (föredragande), Agneta Nordenskjöld, Anna Sarkadi, Ulf Ekberg och Mia Nilson. Vid den slutliga handläggningen har dessutom ersättarna Gert Helgesson, Malin Celandér, Stina Holmlund Kelly och Johan Norell Bergendahl samt kanslichefen Jörgen Svidén, administrativa sekreteraren Katarina Gate Lundgren och juristen Ulrika Holfelt närvarat.

På Överklagandenämndens vägnar

Lars Dahlstedt

Ordförande